

Universitatea „Lucian Blaga”
din Sibiu

Facultatea de Teologie Ortodoxă
„Andrei Șaguna”

Departamentul: Teologie Muzică

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Principii de compoziție în genul stihiraric scurt

Petros Lampadarios Peloponnesios

Coordonator științific

Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile Grăjdian

Doctorand

Diac. Virgil Ioan Nanu

SIBIU

2016

I. Cuprinsul tezei de doctorat

Introducere.....	1
------------------	---

Capitolul 1. Genul stihiraric scurt

1.1. Stihira: considerații innografice.....	11
1.1.1. Geneza.....	11
1.1.2. Clasificarea stihirilor.....	13
1.1.2.1. Clasificare codicologică.....	13
1.1.2.2. Clasificare innografică.....	14
1.1.2.3. Clasificare innologică.....	15
1.1.2.4. Clasificare mixtă (innografică-innologică).....	16
1.1.2.4.1. Idiomela.....	17
1.1.2.4.2. Automela și prosomia.....	18
1.2. Clasificarea compozițiilor bizantine.....	24
1.2.1. Precizări terminologice.....	25
1.2.2. Genurile muzicii bizantine: clasificări.....	34
1.3. Anastasimatarul și Stihirarul.....	40
1.3.1. Evoluția codicologică.....	40
1.3.2. Anastasimatarul în secolul al XVIII-lea.....	42
1.3.2.1. Compozitori (secolul al XVIII-lea).....	43
1.3.2.2. Anastasimatarul lui Petros Lampadarios.....	44
1.3.3. Stihirarul în secolul al XVIII-lea.....	49
1.3.3.1. Compozitori (secolul al XVIII-lea).....	49
1.3.3.2. Doxastarul lui Petros Lampadarios.....	50

Capitolul 2. Petros Lampadarios Peloponnesios

2.1. Lampadarul „Marii Biserici a lui Hristos”	55
2.1.1. Viața și activitatea.....	55
2.1.2. Interferențe culturale.....	59
2.2. Creația lui Petros Lampadarios Peloponnesios	61
2.2.1. Exegeze.....	61
2.2.2. Compoziții.....	63
2.2.2.1. Compoziții la slujba Vecerniei.....	63
2.2.2.2. Compoziții la slujba Utreniei.....	64
2.2.2.3. Compoziții la slujba Dumnezeieștii Liturghii.....	64
2.2.3. Originalitatea creației lui Petros Lampadarios.....	65

3. Genul stihiraric scurt:

parametrii de analiză și analiză generală

3.1. Precizări terminologice cu privire la analiza muzicală	69
3.2. Repere de analiză în literatura muzicală bisericească	74
3.2.1. Compozițiile muzicale bizantine.....	75
3.2.1.1. Compozițiile lui Petros Lampadarios Peloponnesios.....	75
3.2.1.2. Alte compoziții asemănătoare.....	76
3.2.1.3. Compoziții în „dublă notație”	77
3.2.2. Scrierile teoretice.....	81
3.2.2.1. Scrieri teoretice cu profil didactic.....	82
3.2.2.2. Scrieri teoretice cu caracter general.....	84
3.2.2.3. Scrieri teoretice fără legătură directă cu muzica bizantină....	85
3.2.2.4. Scrieri teoretice care conțin analize muzicale.....	86
3.3. Metode, tipuri și parametrii de analiză	95
3.3.1. Metode de analiză.....	96
3.3.2. Tipuri de analiză.....	97

3.3.3. Parametrii de analiză.....	100
3.3.3.1. Descrierea glasului.....	100
3.3.3.1.1. Mărturia glasului.....	102
3.3.3.1.2. Apechema.	106
3.3.3.1.3. Stihul premergător.....	108
3.3.3.1.4. Ethosul.....	114
3.3.3.2. Structura diastematică.....	120
3.3.3.2.1. Intervalele.....	120
3.3.3.2.2. Sistemele și scara muzicală.....	124
3.3.3.2.3. Genurile modale.....	135
3.3.3.2.4. Atracțiile melodice.....	138
3.3.3.2.5. Salturile intervalice.....	139
3.3.3.2.6. Ambitusul.....	140
3.3.3.3. Structura cadențială.....	146
3.3.3.3.1. Treptele dominante.....	146
3.3.3.3.2. Mărturiile.....	148
3.3.3.3.3. Cadențele.....	157
3.3.3.4. Morfologia și sintaxa.....	163
3.3.3.4.1. Sintaxa.....	163
3.3.3.4.2. Morfologia.....	171
3.3.3.5. Sistemul modulatoriu.....	201
3.3.3.5.1. Modulația.....	201
3.3.3.5.2. Ftoralele.....	205
3.3.3.5.3. Clasificarea modulațiilor.....	213
3.3.3.6. Relația melodie-text.....	202
3.3.3.6.1. Gramatica (procedee componistice)	202
3.3.3.6.2. Retorica.....	243

Capitolul 4. Genul stihiraric scurt: analiză detaliată și exegeză

4.1. Analiza stihirilor celor 8 glasuri.....	248
---	------------

4.1.1. Glasul 1.....	249
4.1.1.1. Descrierea glasului.....	249
4.1.1.1.1. Mărturia	249
4.1.1.1.2. Apechema	249
4.1.1.1.3. Stihul	249
4.1.1.1.4. Ethosul	249
4.1.1.2. Structura cadențială.....	250
4.1.1.3. Elemente morfo-sintactice.....	251
4.1.1.4. Modulații și structuri diastematice.....	251
4.1.1.5. Procedee retorice.....	256
4.1.2. Glasul 2.....	257
4.1.2.1. Descrierea glasului.....	257
4.1.2.1.1. Mărturia	257
4.1.2.1.2. Apechema	257
4.1.2.1.3. Stihul	258
4.1.2.1.4. Ethosul	258
4.1.2.2. Structura cadențială.....	258
4.1.2.3. Elemente morfo-sintactice.....	259
4.1.2.4. Modulații și structuri diastematice.....	265
4.1.2.5. Procedee retorice.....	271
4.1.3. Glasul 3.....	272
4.1.3.1. Descrierea glasului.....	272
4.1.3.1.1. Mărturia	272
4.1.3.1.2. Apechema	273
4.1.3.1.3. Stihul	273
4.1.3.1.4. Ethosul	273
4.1.3.2. Structura cadențială.....	274

4.1.3.3. Elemente morfo-sintactice.....	274
4.1.3.4. Modulații și structuri diastematice.....	274
4.1.3.5. Procedee retorice.....	277
4.1.4. Glasul 4.....	278
4.1.4.1. Descrierea glasului.....	278
4.1.4.1.1. Mărturia	278
4.1.4.1.2. Apechema	278
4.1.4.1.3. Stihul	279
4.1.4.1.4. Ethosul	279
4.1.4.2. Structura cadențială.....	280
4.1.4.3. Elemente morfo-sintactice.....	280
4.1.4.4. Modulații și structuri diastematice.....	280
4.1.4.5. Procedee retorice.....	283
4.1.5. Glasul 5.....	283
4.1.5.1. Descrierea glasului.....	283
4.1.5.1.1. Mărturia	283
4.1.5.1.2. Apechema	284
4.1.5.1.3. Stihul	284
4.1.5.1.4. Ethosul	285
4.1.5.2. Structura cadențială.....	285
4.1.5.3. Elemente morfo-sintactice.....	285
4.1.5.4. Modulații și structuri diastematice.....	294
4.1.5.5. Procedee retorice.....	299
4.1.6. Glasul 6.....	300
4.1.6.1. Descrierea glasului.....	300
4.1.6.1.1. Mărturia	300
4.1.6.1.2. Apechema	301

4.1.6.1.3. Stihul	301
4.1.6.1.4. Ethosul	302
4.1.6.2. Structura cadențială.....	302
4.1.6.3. Elemente morfo-sintactice.....	302
4.1.6.4. Modulații și structuri diastematice.....	308
4.1.6.5. Procedee retorice.....	311
4.1.7. Glasul 7.....	312
4.1.7.1. Descrierea glasului.....	312
4.1.7.1.1. Mărturia	312
4.1.7.1.2. Apechema	312
4.1.7.1.3. Stihul	313
4.1.7.1.4. Ethosul	313
4.1.7.2. Structura cadențială.....	314
4.1.7.3. Elemente morfo-sintactice.....	314
4.1.7.4. Modulații și structuri diastematice.....	314
4.1.7.5. Procedee retorice.....	315
4.1.8. Glasul 8.....	316
4.1.8.1. Descrierea glasului.....	317
4.1.8.1.1. Mărturia	317
4.1.8.1.2. Apechema	317
4.1.8.1.3. Stihul	318
4.1.8.1.4. Ethosul	318
4.1.8.2. Structura cadențială.....	319
4.1.8.3. Elemente morfo-sintactice.....	319
4.1.8.4. Modulații și structuri diastematice.....	327
4.1.8.5. Procedee retorice.....	330

4.2. Exegeza kekragariilor lui Petros Lampadarios Peloponnesios.....331

Concluzii.....339

Anexa 1.....344

Anexa 2.....346

Anexa 3.....347

Anexa 4.....362

Bibliografia.....378

Cuprinsul.....408

II. Cuvintele cheie

Noul Stihirar, Anastasimatar, Doxastar, stihiră idiomelă, gen melodic, compoziții syntomon, analiză muzicală, notație hrisantică, semiografie de tranziție, exegeză muzicală, formule muzicale, modulații, procedee retorice.

III. Rezumatul tezei de doctorat

Introducere

Tema aleasă se înscrie pe linia preocupărilor noastre curente legate de compoziția muzicală în general și de compoziția în genul stihiraric în mod particular. Până de curând interesul nostru s-a manifestat mai mult în direcția observațiilor teoretice cu strictă aplicare practică, concretizat într-un bogat repertoriu aflat deja în uzul liturgic, în cea mai mare parte diseminat prin intermediul internetului. Recent ne-am propus o aplecare mai atentă asupra *genului stihiraric scurt* și o investigație de profunzime pentru a înțelege resorturile intime care generează alcătuirea unei piese muzicale în deplină consonanță teologică cu textul consacrat.

În urma cercetărilor preliminare și a experienței muzicale acumulate în ultimii 20 de ani, ne-am dat seama de câteva aspecte fundamentale:

1. Între tradiția orală și cea scrisă este (și trebuie să fie) o legătură organică: cea orală (sub forma practicii de strană) se întemeiază pe cea scrisă, multiplicând-o și perpetuând-o, iar cea scrisă o confirmă și o corectează ori de câte ori este nevoie pe cea orală.

2. Între text și melodie există (și trebuie să existe) întotdeauna o legătură organică, în sensul în care melodia trebuie tot timpul să se „muleze” după text și să-l potențeze. Pornind de la premisa că există nu numai texte neconvingătoare, ci și melodii neconvingătoare, ne exprimăm convingerea că un text convingător – iar innografia Bisericii a fost dintotdeauna convingătoare, pătrunzătoare, impresionantă – poate fi estompat de o melodie nepotrivită, dar poate deveni și mai convingător printr-o melodie potrivită.

3. Melodiile pe care le consideram înainte „improvizate” s-au dovedit a avea în spate un repertoriu de formule bine definit și un set de reguli stricte. Teza muzicologului Nicolae Gheorghiuță (*Chinonicul duminical...*) a dovedit că până și în genul melodic papadic – considerat înainte improvizatoric prin excelență – improvizarea nu-și are locul.

4. Am constatat că există diferențe nu doar între genurile componistice, ci și între compozițiile diverșilor autori (contemporani sau nu), circumscrise aceluiași gen componistic.

Dintre cele 3 genuri melodice ale muzicii bizantine preocuparea noastră s-a îndreptat în mod special spre cele care generează melodii ample, care dau impresia de libertate expresivă și de fast sărbătoresc: stihiraric și papadic. Am ales însă pentru lucrarea noastră stihiraricul – mai exact *genul stihiraric scurt* - din rațiuni de ordin practic:

1. Stihiraricul scurt corespunde cu trebuințele obișnuite ale stranei. Oricărui dascăl i se cere să știe să cânte „pe mic” și „pe mare”, adică irmologic și stihiraric. Cei mai mulți „se descurcă” cu irmologicul, dar nu și cu stihiraricul. Pe de altă parte slujbele nu oferă cadrul necesar pentru cântarea practică a papadicului, cu atât mai mult la noi unde, în cele mai multe biserici se cântă un singur heruvic (uniformizat) iar cei mai mulți dascăli din mediul rural (unii chiar din mediul citadin) nici nu au auzit măcar de chinonic, cântare calofonică, asmatikon, sau de alte heruvice decât cel uniformizat.

2. Stihiraricul este mai accesibil decât papadicul.

3. Există deja un repertoriu bogat și cât de cât coerent de cântări stihirarice de unde se poate începe cercetarea.

Observațiile făcute mai sus ne-au întărit convingerea că muzica bizantină – asemenea iconografiei, arhitecturii, poeziei bizantine – este guvernată de legi, de norme care ghidează alcătuirea melodiilor în așa fel încât ele să nu difere de cele vechi, să-și păstreze „ethosul bizantin”, dar mai presus de toate să rămână în strânsă legătură cu sensurile teologice ale textului. În unele lucrări muzicale există mențiuni pasagere cu privire la existența regulilor de cântare iar în altele sunt chiar expuse, mai mult s-au mai puțin explicit, astfel de reguli.

Ion Popescu-Pasărea scria că „*eh* (ἔχος), *mod* sau *glas bisericesc*, însemnează **felul particular de a cânta în biserică, după anumite reguli**”. Anton Pann preciza că „precum toate celelalte științe își au **regulele și canoanele** lor, asemenea și Muzica are pe ale sale” și se plângea de psalții din vremea lui care aduceau „neplăcere auditorilor cu **proasta și neregulata lor cântare**”. Pe de altă parte, îi dezvinovățește deoarece „astfel de reguli însă nici s-au scris până acum în limba românească, nici s-au predat în vreo școală,

nici a știut cineva că are trebuință de asemenea reguli. De aceea nici nu putem învinovăți pe vreunul care n-a păzit la tălmăcirea cântărilor regulile cerute, fiindcă nici n-a avut de unde să ia povață și eczemplu în ce chip să urmeze...”.

Una dintre primele și cele mai importante lucrări în care se fac recomandări concrete cu privire la compoziție este Theoretikonul lui Chrysanthos. Acesta arată „care este maniera în care melurgul iscusit trebuie să creeze melodii în Noul Stihirar” și îl îndeamnă pe acesta să fie atent la ethosul glasului, treptele dominante și textul poetic (punctuația). Poate folosi la nevoie ftoarele și formule din vechiul stihirar, dar totdeauna „întregi, netrunchate”. În cazul folosirii vechilor formule „este sfătuit să le dea multă atenție și, prin comparație, să pătrundă adânc în ele și să înțeleagă cum au fost folosite de părinții noștri”.

Pe lângă reguli, se constată că anumite motive muzicale revin în mod constant, în timp ce altele revin mai rar sau deloc. În baza caracterului stereotip al motivelor repetitive putem deduce că acestea ocupă un loc important în construcția melodică (altfel, nu ar reveni) și se pot aduna într-un fel de vocabular muzical sau dicționar de formule. Prima culegere de formule muzicale o găsim la Ion Popescu-Pasărea, acesta fiind imitat și de alți muzicieni. Cea mai amplă colecție de formule se găsește pe situl Mănăstirii Sfântul Antonie din America (Colorado) sub titlul de *Byzantine Music Formulae*.

În a doua jumătate a secolului trecut și începutul secolului nostru s-au făcut cercetări asupra regulilor de cântare/compoziție, dintre ele doar unele abordând direct sau tangențial genul melodic stihiraric. Lucrările rezultate au adus contribuții însemnate la știința muzicologiei bizantine, dar din perspectiva lucrării noastre prezintă și dezavantaje pe care le-am prezentat la capitolul 3, punctul 2. Cele mai multe ne ajută să ne facem o idee despre cum funcționează cântarea stihirică, dar nu ajută decât în mică măsură la asimilarea și improprierea ei. Acest aspect diferențiază studiul nostru de cele mai multe studii și îl încadrează într-o categorie aparte, a lucrărilor cu caracter teoretic, dar cu finalitate practică și didactică (aplicativă). Astfel, unul dintre cele trei scopuri ale lucrării vizează 1.) *completarea cercetărilor anterioare* în domeniu. Celelalte două scopuri au în vedere 2) *corectarea unor practici muzicale greșite* și 3) *completarea repertoriului stihiraric existent*. Ultimele două scopuri corespund unui program de lucru „cu bătaie lungă” (și foarte lungă).

Dintre **greșelile muzicale cele mai frecvente** în cântul stihiraric menționăm câteva:

- accentuarea greșită a cuvintelor și – lucru mult mai subtil – a ideilor;
- vocabular limitat de formule;
- eclectismul – amestec de structuri și formule irmologice și stihirarice, iar în cazul psalților „versați”, și papadice, sau amestec de formule luate de la autori diferiți sau din specii ale genului foarte diferite;
- lipsa capacității de a anticipa momentul în care se aplică o formulă – caracteristică nu doar începătorilor, ci și „avansaților” – care are ca rezultat două situații jenante: „silabe în plus” și „silabe în minus”; în primul caz se improvizează pe secvența care precedă formula de cadență sau pe formula de cadență, iar când se aplică formula „mult prea devreme” formula de cadență se poate reluat de 2-3 ori într-un amestec melodic inform; în al doilea caz, când se aplică formula „mult prea târziu”, melodia curge înainte, dar fără silabe, dând senzația de improvizație;
- monotonia sau, la antipod, „agitația” melodică;
- împărțirea greșită a textului în timpul cântării, făcând abstracție de punctuație, având ca rezultat alterarea textului și uneori chiar situații ilare.

Completarea cântărilor stihirarice actuale o considerăm o necesitate de ordin practic deoarece are menirea de a acoperi un mare gol în repertoriul Bisericii noastre românești, gol care a existat până spre sfârșitul secolului XIX și în Biserica Greciei, dar care a fost împlinit prin lucrarea editorială de excepție *Μουσικη κυψελη* a lui Stephanos Lampadarios. Actualmente în jur de 10-15 % dintre stihirile idiomele din Octoih, Triod, Penticostar și Mineie sunt puse pe note măcar într-o singură variantă muzicală. Restul de 85-90 % trebuie puse pe note de generațiile actuale și de cele viitoare de compozitori.

Pornind de la premisa că există reguli (nescrise) de compoziție și un set de componente melodice de bază cu ajutorul cărora se poate compune, am încercat în lucrarea noastră:

- să identificăm și să extragem principiile de compoziție, delimitându-le pe cele stricte de cele orientative și precizând excepțiile de la reguli;
- să antologăm și să clasificăm elementele melodice stereotipe, precizând în unele cazuri și frecvența utilizării lor;

- să încercăm să descriem elementele melodice non-repetitive și să stabilim ce funcție și ce pondere au acestea în construcția muzicală stihirică;
- să stabilim care este relația dintre elementele repetitive și cele non-repetitive;
- să stabilim care este raportul dintre regulă și libertate în compoziția stihirică.

Dacă într-o primă fază ne-am propus să analizăm creația stihirică a compozitorilor români din prima jumătate a secolului al XIX-lea, în cele din urmă ne-am focalizat atenția asupra compozitorului elen (spartan) Petros Lampadarios Peloponnesios pentru simplul fapt că cele mai importante tipărituri în limba română din perioada vizată sunt dominate de traduceri după compozițiile acestuia și doar ulterior au fost completate cu alte compoziții, identice sau măcar asemănătoare stilistic cu ale lui. După o serie de metamorfoze ale planului inițial de cercetare a rezultat structura actuală a lucrării, compartimentată în 4 capitole.

Capitolul 1 - Genul stihiraric scurt (generalități)

Capitolul **Genul stihiraric scurt** – cuprinde trei subcapitole în care am încercat să precizăm terminologia de specialitate folosită pe parcursul cercetării, să definim clasa componistică de care aparține materialul cercetat și să prezentăm evoluția stilistică și codicologică a stihirilor. Ne-am concentrat în mod special pe compozițiile Noului Stihirar și pe stilul componistic syntomon, cristalizat în cursul secolului al XVIII-lea. Dintre toți compozitorii enumerați l-am ales pe cel mai important – Petros Lampadarios Peloponnesios –, care este considerat printre fondatorii Noului Stihirar, dacă nu chiar părintele Noului Stihirar. În creația lui am identificat două volume principale în care se găsesc compoziții aparținând genului stihiraric scurt – Anastasimatarul și Doxastarul – și am inventariat conținutul fiecărei cărți în parte.

În subcapitolul *Stihira: considerații innografice* (1.1.) am prezentat succint geneza stihirilor (1.1.1.) subliniind contextul și cauzele din care au apărut, modul în care au fost „îmbisericite” și funcțiile pe care aceste poeme de dimensiuni reduse le-au avut de-a lungul timpului: funcția apologetică și funcția catehetică. De asemenea, am încercat

o definiere a stihirii, prezentând tipurile de stihiri după locul pe care îl ocupă în slujbă, cărțile în care se găsesc și câțiva imnografi mai importanți.

După ce am oferit câteva date generale despre stihiri, le-am clasificat (1.1.2.) în funcție de 4 criterii: 1) codicele în care au apărut de-a lungul timpului, fie însoțite de note (Stihirarul, Irmologhionul, Asmatikonul, Psaltikonul, Akolouthia, Stihirarul calofonic, Antologhionul cu toate subdiviziunile lui, Mathimatarul, Anastasimatarului, Doxastarul, Idiomelarul și Minologhionul pe note), fie doar text (tropologhioanele secolelor VI-XII sau Minologhioanele ultimelor secole); 2) tema tratată și poziția pe care o ocupă într-una dintre laudele bisericești; 3) raportul dintre melodie și text în care melodia este autonomă față de text (cele trei genuri melodice: irmologic, stihiraric și papadic); și 4) raportul dintre text și melodie, în care melodia este determinată într-o manieră strictă sau relativă de caracteristicile formale ale textului (prozodie, punctuație etc.). În cadrul ultimei categorii am acordat un spațiu special celor două clase componente – idiomela (1.1.2.4.1.) și automela împreună prosomia (1.1.2.4.2.) – în care am încercat să găsim cea mai bună definiție pentru fiecare. Tot în cadrul celei de-a patra clasificări am menționat în ce constă „cântarea după podobie” și am detaliat câteva tehnici de tonisire a cântărilor. Pe scurt, în primul subcapitol am tratat despre cele 4 tipuri de clasificări: clasificarea codicologică, clasificarea imnografică, clasificarea imnologică și clasificarea mixtă (imnografică-imnologică).

Subcapitolul *Clasificarea compozițiilor bizantine* (1.2.) cuprinde două subdiviziuni: *Precizări terminologice* și *Genurile muzicii bizantine: clasificări*. În *precizări terminologice* (1.2.1.) sunt clarificați 3 termeni din titlu – „gen”, „stihiraric” și „scurt” – încadrați fiecare într-o categorie terminologică și semantică mult mai largă, motiv pentru care am început explicarea celor trei itemi prin lămurirea inițială a termenilor din categoria din care fac parte. Pentru primul termen – **gen** – am specificat semantica, termenii alternativi folosiți în muzicologie și autorii care i-au folosit. Astfel, în paralel cu termenul „gen” (întâlnit la Gregorios Stathis, Iorgos Konstantionou, Nicolae Gheorghiuță, dar și la muzicienii secolului al XIX-lea: Macarie Ieromonahul, Anton Pann și Emanuil Zmeu – în forma românească „neam”) mai sunt folosiți: „gen melodic” (Chrysanthos de Madytos, Iorgos Konstantionou, Iannis Arvanitis și Nicolae Gheorghiuță), „tact” (Oprea Demetrescu, Neagul Ionescu, Nicolae Severeanu, Ion Popescu-Pasărea,

Nicolae Lungu și părintele Stelian Ionașcu), „idiom” (Gheorghe Ciobanu și Nicolae Gheorghiuță) și „stil” (Gheorghe Ciobanu, Constantin Secară și Costin Moisil). De asemenea am lămurit din ce motive am ales – cu valoare convențională – „gen” (folosit în alternanță cu sintagmele „gen componistic” și „gen melodic”) dintre toți ceilalți termeni posibili.

Vocabularul de specialitate din care fac parte „stihiraric” și „scurt” poate fi împărțit în trei categorii de termeni, referitori la: 1) compozițiile concise (scurt, pe scurt, pe mic, grabnic, syntomon, nou, noua sistimă, irmologic), 2) compozițiile ample (larg, pe larg, pe mare, rar, argon, vechi, vechea sistimă, melodii sinoptice, calofonic) și, 3) compozițiile intermediare (raro-grabnic, argo-syntomon, prescurtat). O scurtă prezentare a evoluției stilistice a Stihirarului arată cum s-au conturat de-al lungul timpului câteva specii sau stiluri distincte ale genului melodic stihiraric, dintre care cel numit „scurt” sau „syntomon” face obiectul tezei noastre.

În *Genurile muzicii bizantine: clasificări* (1.2.2.) sunt prezentate câteva clasificări mai importante ale compozițiilor muzicale bizantine, teoretizate de diferiți muziceni: Chrysanthos de Madytos (Noul Stihirar, Vechiul Stihirar, irmologicul și papdicul – împărțire preluată de Lycourgos Anghelopoulos și Nicolae Gheorghiuță), Gregorios Stathis (cântări irmologice, stihirarice și papadice, fiecare cu trei subîmpărțiri: iute, larg și calofonic - clasificare preluată și de Dimitrios Conomos și parțial de Iorgos Konstantinou), Nicolae Lungu (recitativ, irmologic, stihiraric și papadic – preluat de majoritatea muzicienilor români din secolele XX-XXI), Georgios Hatzitheodorou (cu 8 „clase” care se pot reduce tot la cele trei de bază) și Iannis Arvanitis (stilul silabic scurt prin construcție = irmologic syntomon, stilul melismatic scurt prin interpretare = irmologic argon, stilul melismatic scurt prin construcție = stihiraric syntomon, stilul melismatic larg prin interpretare = stihiraric argon și stilul melismatic larg prin construcție = papadic).

În subcapitolul *Anastasimatarul și Stihirarul* (1.3.) am prezentat pe scurt evoluția codicologică a repertoriilor care au conținut stihiri idiomele de-a lungul timpului, de la Tropologhioanele ultimelor veacuri ale mileniului I până la Idiomelarele și Minologhioanele (pe note) contemporane. Prin aceasta am conturat cadrul în care s-a cristalizat structura și conținutul Anastasimatarului și Stihirarului/Doxastarului așa cum le avem astăzi, în cursul experimentelor muzicale de secol XVIII, motivate de căutarea

unei „căi” componistice mai scurte. După ce am trecut în revistă toți compozitorii din secolul al XVIII-lea care au alcătuit anumite categorii de piese din Anastasimatar și Doxastar, ne-am concentrat atenția pe creație unui singur compozitor: Petros Lampadarios Peloponnesios. Subpunctele 1.3.2.2. și 1.3.3.2. descriu conținutul, structura și particularitățile Anastasimatarului și Doxastarului lui Petros, menționând edițiile tipărite apărute în secolul al XIX-lea, autorii unor cântări complementare, exegeții și totalul compozițiilor stihirarice cuprinse în cele două volume (543). Conținutul lor este inventariat și sistematizat într-o serie de anexe (1, 2 și 3) aflate la finalul tezei.

Capitolul 2. Petros Lampadarios Peloponnesios

Capitolul **Petros Lampadarios Peloponnesios** – cuprinde două subcapitole: primul tratează despre viața, activitatea și relațiile interculturale ale lui Petros Lampadarios cu musulmanii și armenii iar al doilea prezintă creația bogată a autorului.

Subcapitolul *Lampadarul „Marii Biserici a lui Hristos”* (2.1.) prezintă o serie de date biografice (2.1.1.), dintre care menționăm locul și data nașterii, data venirii în Constantinopol și a morții (precum și controversele legate de aceste date), supra-numele sub care mai era cunoscut în epocă (Lampadarios, Lachedemonion, Alatsas, Bardaki, Hirsiz), ucenicia pe lângă Ioannes Protopsaltes și Daniel Protopsaltes, preluarea „frauduloasă” a postului de „lampadarios” și activitatea didactică în cadrul celei de-a II-a Școli de muzică fondată de Patriarhul Sofronie al Ierusalimului. De asemenea este subliniată personalitatea complexă (și controversată) a lui Petros precum și aptitudinile sale legendare (auz absolut și memorie muzicală excepționale), așa cum sunt reflectate în relatarea unor întâmplări anecdotice, avându-l ca erou principal (2.1.2.).

Subcapitolul *Creația lui Petros Lampadarios Peloponnesios* (2.2.) inventariază creația lui Petros: pe de-o parte exegezele creațiilor clasice și al autorilor mai noi (2.2.1.), pe de altă parte compozițiile lui (2.2.2.) pentru slujba Vecerniei (2.2.2.1.), Utreniei (2.2.2.2.) și a Sfintei Liturghii (2.2.2.3.). În plus se tratează despre

originalitatea creației lui (2.2.3.) și plasarea lui în rândul melurgilor care respectă și continuă tradiția muzicii bizantine.

Capitolul 3. Genul stihiraric scurt: parametrii de analiză și analiză generală

Capitolul 3 - Genul stihiraric scurt: parametrii de analiză și analiză generală – cuprinde trei subcapitole dintre care ultimul este cel mai extins din toată teza. În *Precizări terminologice* (3.1.) se ocupă de sensurile „analizei muzicale” și încearcă o definire cât mai completă și mai nuanțată, pornind de la etimologia termenului „analiză” și completând cu diferite definiții din dicționarele de specialitate (*The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, *Harvard Dictionary of Music* și *Dicționarul de Termeni Muzicali*).

Subcapitolul *Repere de analiză în literatura muzicală bisericească* (3.2.) încearcă să identifice diferite tipuri de surse muzicale care ar putea oferi, dacă nu criterii de analiză, măcar câteva repere orientative. Sursele sunt împărțite în două categorii: *compoziții muzicale* (3.2.1.) – în care sunt încadrate în primul rând compozițiile stihiriarice ale lui Petros (3.2.1.1.), în al doilea rând compozițiile ucenicilor/urmașilor lui (3.2.1.2.) iar în al treilea rând manuscrisele în dublă notație, „de tranziție” și hrisantică (3.2.1.3.) - și *scrieri teoretice* (3.2.2.). Scrierile teoretice sunt împărțite la rândul lor în patru categorii: a) scrieri didactice și teoretice de muzică bizantină cu caracter general (3.2.2.1.); b) studii generale despre muzica bizantină (3.2.2.2.); c) tratate de muzicologie care, fie abordează filonul muzical bizantin prin prisma teoriei muzicii tonale, fie tratează aspecte muzicale valabile pentru orice fel de muzică, deci implicit și pentru cea bizantină (3.2.2.3.); d) studii și cercetări de specialitate despre compoziție sau despre genul stihiraric (3.2.2.4.).

Subcapitolul 3 tratează despre *Metode* (3.3.1.), *tipuri* (3.3.2.) și *parametrii de analiză* (3.3.3.). Parametrii identificați în literatura de specialitate au fost grupați în șase categorii, fiecare dintre ele cu multiple subdiviziuni și ramificații: descrierea glasului (3.3.3.1.), structura diastematică (3.3.3.2.), structura cadențială (3.3.3.3.), morfologia și sintaxa (3.3.3.4.), sistemul modulatoriu (3.3.3.5.) și relația melodie-text (3.3.3.6.).

Capitolul 4. Genul stihiraric scurt: analiză detaliată și exegeză

Capitolul 4 - Genul stihiraric scurt: analiză detaliată și exegeză – cuprinde două subcapitole. Primul subcapitol, care se referă la (și se ocupă de) *Analiza stihirilor celor 8 glasuri* (4.1.) vine în completarea capitolului precedent și conține o parte dintre elementele particulare ale fiecărui glas care-l individualizează stilistic de celelalte glasuri. Schema parametrilor de analiză o calchiază în linii mari pe cea din capitolul precedent, cu deosebirea că unii parametrii sunt cuplați din rațiuni metodologice (modulațiile și structurile diastematice) sau sunt abordați în mod selectiv (procedee retorice), în timp ce alții sunt tratați într-o manieră mai degrabă introductivă (formulele cu toate tipurile și sub-împărțirile lor), menită să mențină subiectul deschis în vederea continuării și dezvoltării temei de cercetare pe noi coordonate muzicale. Dintre toate categoriile de formule am ales să analizăm în detaliu una singură, cea mai controversată, care corespunde în practica componistică nivelului cu gradul de dificultate cel mai mare: formulele *argon*, preluate din Vechiul Stihirar în Noul Stihirar.

Grila de analiză individuală a compozițiilor stihirarice *syntomon* încadrate în fiecare dintre cele 8 glasuri bisericești cuprinde următorii itemi: descrierea glasului (mărturia, apechema, stihul și ethosul), structura cadențială (tipuri de cadențe), modulații și structuri diastematice (cu diagrame, explicații succinte și exemple) și câteva mostre de procedee retorice (sau procedee componistice cu funcție retorică).

În subcapitolul *Exegeza kekragariilor lui Petros Lampadarios Peloponnesios* (4.2.) am pus sub semnul întrebării faptul că, deși Petros Lampadarios a fost și este un compozitor de referință iar în tradiția editorială psaltică a secolului al XIX-lea a existat practica de a tipări două sau trei rânduri de kekragarii aparținând aceluiași autor sau unor autori diferiți, totuși kekragariile lui nu au fost exghisite de nimeni (nici măcar dintre ucenicii lui) și nici nu au fost tipărite. Această lipsă a lăsat un mare gol în repertoriul didactic și artistic al muzicii bisericești. Pornind pe de-o parte de la comparația kekragariilor lui Petros și a altor compoziții stihirarice care-i aparțin, puse în paralel în cele două grafii (notație hrisantică și notație de tranziție), iar pe de altă parte de la manuscrisul Doxastar în „dublă notație” al lui Petros și de la sugestiile metodologice și exegetice prezentate de muzicologul Costin Moisil în studiul „Schiță a unei metode de

transcriere a cântărilor în stilul nou stihiraric”, am încercat o exegeză personală a pieselor amintite, rezultatul concret (compozițiile) fiind atașat tezei la secțiunea anexelor. Kekragariile sunt poziționate câte una pe pagină, atât în grafia de tranziție (sus), cât și în notație hrisantică (jos), oferind astfel posibilitatea oricui este interesat să compare variantele și chiar să verifice dacă exegeza în noua grafie este corectă sau nu.

Concluzii

În urma investigațiilor efectuate asupra compozițiilor stihirarice ale lui Petros Lampadarios Peloponnesios considerăm că studiul nostru și-a atins scopul propus inițial. În primul rând am reușit schițarea unei gramatici generative, care a constatat pe de-o parte în extragerea unui set de reguli sau principii componistice pentru genul stihiraric scurt iar pe de altă parte în definirea unui dicționar de componente muzicale stihirarice repetitive (cadențe, formule) și non-repetitive (zone libere) cu ajutorul cărora este posibilă articularea discursului muzical cu specific stihiraric scurt, precizând totodată relațiile dintre ele și ponderea fiecăruia în iconomia frazelor muzicale. O bună parte dintre ele se regăsesc în cuprinsul tezei, mai exact formulele speciale preluate din Vechiul Stihirar. În al doilea rând am realizat că regulile și delimitarea materialului muzical de construcție nu reprezintă constrângeri pentru un compozitor, ci jaloane, indicatoare și ghidaje care călăuzesc libertatea componistică. Regulile au menirea de a păstra coerența, dinamica și suplețea cântării atunci când experiența „începătorului” nu este suficient de bogată ca să o facă, dar după asimilarea regulilor urmează etapa „recomandărilor” și „sugestiilor” menite să rafineze discursul muzical. Dincolo de acestea începe libertatea. Diversitatea vocabularului de formule și diversitatea combinațiilor între ele, potențate de modulații, procedee componistice și retorice, dau o cu totul altă dimensiune libertății componistice.

În baza cercetării noastre putem trage următoarele concluzii, unele generale, altele particulare (tehnice):

- melodia este în permanență determinată de textul poetic, fie la nivel „epidermic” (gramatical), fie la nivel semantic (retoric);

- fiecare sunet din melodie are în spatele lui o intenție și un rost raportat la celelalte sunete și la ansamblul melodic;
- conceptele „improvizație” și „originalitate” necesită o strictă redefinire, ele putând fi înțelese doar în sensul libertății de a combina în mod felurit – nu neapărat diferit - materialul muzical dat, în funcție de experiența, inteligența și sensibilitatea fiecărui compozitor;
- deși vocabularul de formule al genului stihiriaric scurt este diferit de al celorlalte genuri și specii și strict delimitat, există și unele elemente comune: unele formule obișnuite (preluate din irmologicul argon), formulele asmatice (preluate din stihirul argon sau din papadic) și zonele silabice (găsite în irmologic);
- o parte dintre regulile de compoziție stihirică sunt specifice numai zonei stihirice, altele sunt general valabile pentru toate genurile și stilurile;
- la Petros Lampadarios retorica este mai dezvoltată decât la predecesori (pe coordonatele noului stil) dar mai „reținută” decât la urmași, iar sistemul modulatoriu este foarte echilibrat, „stricările” fiind folosite cu economie;
- micro-formulele, ca unități morfo-sintactice cvasi independente, pot fi prezente în oricare parte a frazei muzicale (formulă, zonă liberă) iar uneori, prin densitatea (numerică) redusă sau crescută pot schimba aspectul unei stihiri (concisă, dezvoltată);
- unele formule din vechea grafie – atât formulele obișnuite, cât și „insertiile” din Vechiul Stihirar - au posibilitatea de a fi exghisite „pe scurt” și „pe larg”, după reguli încă neelucidate;
- scările folosite în genul stihiriaric scurt sunt completate sau/și înlocuite de micro structuri diastematice flexibile, determinate de ambitusul melodiei și de diferitele tipuri de modulații;
- ambitusul cântărilor stihirice syntomon este mai redus (cu cel puțin jumătate de octavă) decât al celor stihirice argon, ele presupunând o valoare minimă (o octavă) și una maximă (puțin peste o octavă și jumătate) în cazuri speciale;
- mărturiile în ediția Ephesios nu au o utilizare uniformă și nu pot fi folosite ca reper exclusiv pentru delimitarea frazelor muzicale;

- Petros folosește un repertoriu amplu de formule retorice, inventariate sumar în teză, prin care sugerează ideea textului, uneori în manieră subtilă, alteori „în forță”.

Teza noastră se înscrie pe linia lucrărilor științifice care își propun să pună ordine în gândirea și practica muzicală bisericească, pentru ca astfel tot ceea ce se regăsește în spațiul liturgic – imagine, gest, sunet – să își păstreze coerența teologică și să-și împlinească deplin scopul: transpunerea creștinului în Împărăția lui Dumnezeu.

Perspective de continuare a cercetării

Deși am reușit să acoperim un perimetru muzical vast (peste 500 de piese stihirice), subiectul rămâne în continuare deschis cercetării, aprofundării, discuțiilor, corectărilor și completărilor. În jurul temei, cercetarea se poate extinde de la Petros Lampadarios la compozitorii anteriori, contemporani și ulteriori. Se poate analiza spre exemplu creația Vechiului Stihirar (la unul sau mai mulți autori) pentru a se găsi punctele de convergență dintre „argon” și „syntomon”. Investigația se poate întinde la lucrările psaltilor din prima jumătate a secolului al XVIII-lea - când au început să coexiste în paralel prescurtările compozițiilor clasice cu cele care anticipau „zorii” Noului Stihirar -, ale profesorilor (Teodosios din Smirna, Ioannes Protopsaltes Trapezoundios), colegilor (Iakovos Protopsaltes, Daniel Protopsaltes) și ucenicilor lui Petros Lampadarios (Petros Byzantios, Gheorghios Kritis), precum și a compozitorilor din generațiile imediat următoare (cei mai mulți contemporani sau chiar co-părtași Refomei hrisantice). Un astfel de studiu extins este menit să contextualizeze mult mai bine opera lui Petros Lampadarios, deoarece oferă mai multe repere de comparație.

Cercetarea se poate extinde – așa cum am dorit să o facem și noi în proiectul inițial al tezei – la zona românească, profilată pe două paliere: traduceri și compoziții. Este interesant de observat în ce măsură (și în ce proporții) s-au păstrat elementele constitutive ale Stihirarului Nou (sintaxă și vocabular) prin traducere din greacă în română, ce probleme au întâmpinat traducătorii (datorate lexicului, prozodiei, topicii etc.) și ce soluții au găsit pentru fiecare problemă; cu alte cuvinte cum au reușit să adapteze („să românească”) compozițiile stihirice ale lui Petros în limba română. Al doilea plan

de observație vizează compozițiile și încearcă să constate în ce măsură s-a păstrat stilistica muzicală de la traduceri la compoziții, ce particularități componistice există pentru zona românească (în primul rând pentru un anumit autor) și care sunt coordonatele pe care a evoluat genul stihiraric scurt în spațiul autohton.

III. Bibliografie selectivă

I. Surse, izvoare

I.1. Manuscrise musicale

MS. ...27 M, *Anastasimatar syntomon* al lui Petros Lampadarios (cota parțial încadrată în doc. digital, fără alte date; doc. este pus la dispoziție de *The Euxionos Club of Pont's* din Naoussa).

MS. nr. 54 m, *Anastasimatar*, Petros Lampadarios, 1788, grafie de tranziție, Biblioteca Mănăstirii Stavropoleos.

MS. nr. 48 m, *Doxastar*, Petros Lampadarios, 1775, grafie de tranziție, Biblioteca Mănăstirii Stavropoleos.

MS. 51 m, *Irmologhion*, grafie de tranziție, Petros Lampadarios, sec. XVIII, Biblioteca Mănăstirii Stavropoleos.

MS. ... , Πετρος Λαμπαδαριος Πελοποννησιος, Δοξασταριον, Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος – ΛΙΑΝ ΒΟΥΔΟΥΡΗ, (extras din *Doxastar*, document scanat, sursa: <http://www.mmb.org.gr/Παγε/>)

MS. II 136 – *Stihirarul*, Chrysaphes cel Nou, Biblioteca Sf. Sinod.

I.2. Tipărituri muzicale

I.2.1. Tipărituri muzicale grecești

ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΟΣ Χαρτοφυλακος, *Συλλογή ιδιομελων και απολυτικιων και αλλων τινων μελων των δεσποτικων και θεομητορικων εορτων και των εορταφομενων αγιων, εν τῇ Τυπογραφία Ίσακ Δε Κάστρο Και Υιοί, Κωνσταντινουπολεως, 1831.*

ΕΦΕΣΙΟΣ, Πετρος, *Νεον Αναστασιματαριον, εν τῷ Βακωρεστίε νεοσυστάτω Τυπογραφείω, 1820.*

ΕΦΕΣΙΟΣ, Πετρος, *Συντομον δοξασταριον τῷ ἀοιδίμω Πετρου Λαμπαδαριου τῷ Πελοποννησίε, εν τῷ τῷ Βακωρεστίε νεοσυστάτω Τυπογραφείω, 1820.*

ΕΦΕΣΙΟΣ, Πετρος Μανουήλ, *Ανθολογια – Ἀκολουθία τοῦ Ὁρθρου, Βουκουρέστι, (reeditat de Κωνσταντινος Ματινγκας, dirijorul Corului Ελληνικης Βυζαντινης Χορθδίας, Atena, 1997).*

ΦΩΤΕΙΝΟΣ, Διονυσιος, *Αναστασιματάριον νέον (editat de Prof. Univ. Dr. Nicolae Gheorghijă), Schitul Sf. Dimitrie-Lacu, 2009.*

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Λεσβιος, *Αναστασιματάριον αργοσύντομον, εκ του τυπογραφειου Π. Β. Μωραϊτινη, Athena, 1863.*

ΙΩΑΝΝΗΣ Λαμπαδάριος, Στέφανος Α Δομέστικος (ed.), *Πανδέκτη της Ιέρας Εκκλησιαστικῆς Ὑμνωδίας του όλου ενιαυτού, vol. 1, Constantinopol, 1850.*

ΙΩΑΝΝΗΣ Λαμπαδάριος, Στέφανος Α Δομέστικος (ed.), *Πανδέκτη της Ιέρας Εκκλησιαστικῆς Ὑμνωδίας του όλου ενιαυτού, vol. 2, Constantinopol, 1850.*

ΙΩΑΝΝΗΣ Λαμπαδάριος, Στέφανος Α Δομέστικος (ed.), *Πανδέκτη της Ιέρας Εκκλησιαστικής Υμνωδίας του όλου ενιαυτού*, vol. 2, Constantinopol, 1850. (retipărit de Εκδοσεις Τέρτιος, Katerini, 2003).

ΙΩΑΝΝΗΣ Λαμπαδάριος, Στέφανος Α Δομέστικος (ed.), *Πανδέκτη της Ιέρας Εκκλησιαστικής Υμνωδίας του όλου ενιαυτού, Παπαδικής και Μαθηματαριον*, vol. 3, Constantinopol, 1851.

ΙΩΑΝΝΗΣ Λαμπαδάριος, Στέφανος Α Δομέστικος (ed.), *Πανδέκτη της Ιέρας Εκκλησιαστικής Υμνωδίας του όλου ενιαυτού, Παπαδικής και Μαθηματαριον*, vol. 3, Constantinopol, 1851, (retipărit de Γιάννη Κ. Παπαχρόνης Ια Εκδοσεις Επεκταση, Athena, 1997).

Κ. Β. Δ. ΚΑΛΛΙΦΡΟΝΟΣ, *Μουσική βιβλιοθήκη (αναστασιματαριον)*, τομος δευτερος, εν τη πατριαρχική τυπογραφία, τη διευθυνομενη, 1869.

ΜΑΝΟΥΗΛ Πρωτοφάλης, *Συλλογή ιδιομέλων και απολυτικίν και άλλων τινών μελών των δεσποτικών και θεομητορικών εορτών και των εορταζομένων αγίων του όλου ενιαυτού, τούτε Τριοδιού και Πεντηκοσταρίου*, (Constantinopol), 1831 (retipărită de Εκδόσεις Βασ. Ρηγοπούλου, Salonic, 1993).

ΠΕΤΡΟΣ Λαμπαδάριος Πελοποννήσιος, *Δοξαστικά του ένιαυτου μελισθέντα παρά Πέτρου Λαμπαδαδαρίου*, tomul I, tipografia Rignius, Paris, 1821.

ΠΕΤΡΟΣ Λαμπαδάριος Πελοποννήσιος, *Δοξαστικά του Τριόδιου και Πεντηκοσταρίου μελισθέντα παρά Πέτρου Λαμπαδαδαρίου*, tomul II, tipografia Rignius, Paris, 1821.

ΠΕΤΡΟΣ Λαμπαδάριος ο Πελοποννήσιος, *Αναστασιματάριον αργόν και σύντομον* (ed. Θεόδωρος Παπα Παράσχου Φωκαεύς), Constantinopol, 1839.

ΠΕΤΡΟΣ Λαμπαδάριος ο Πελοποννήσιος, *Αναστασιματάριον αργόν και σύντομον* (ed. Ιωάννης Λαμπαδάριος), Constantinopol, 1846.

ΠΕΤΡΟΣ Λαμπαδάριος ο Πελοποννήσιος, *Αναστασιματάριον νέον αργόν και σύντομον* (ed. Ιωάννης Πρωτοφάλης), Constantinopol, 1858.

ΠΕΤΡΟΣ Λαμπαδάριος ο Πελοποννήσιος, *Αναστασιματάριον νέον αργόν και σύντομον, Τύποις Θ. Δηβητζιαν*, (ed. Ιωάννης Πρωτοφάλης), Constantinopol, 1863.

ΠΕΤΡΟΣ Λαμπαδάριος ο Πελοποννήσιος, Ιωάννης Πρωτοφάλης, *Αναστασιματάριον νέον αργόν και σύντομον* Constantinopol, 1905.

ΠΕΤΡΟΣ Λαμπαδάριος ο Πελοποννήσιος, Ιωάννης Πρωτοφάλης, *Αναστασιματάριον νέον αργόν και σύντομον* Constantinopol, 1905 (reîtipărit de Εκδόσεις Βασ. Ρηγοπούλου, Salonic, 2002).

ΠΕΤΡΟΣ Λαμπαδάριος ο Πελοποννήσιος, *Αναστασιματάριον νέον, εκ του τυπογραφείου Χ. Ν. Φιλαδελφειας*, (ediție îngrijită de Ζ. Α. Ζαφειροπουλος), Athena, 1853.

ΠΕΤΡΟΣ Λαμπαδάριος ο Πελοποννήσιος, *Αναστασιματάριον αργον και συντομον, διασκευασθεν υπο Ιωαννου Πρωτοφαλτου, εκδοσις ενατη, Αδελφοτης Θεολογων η „Ζωη”, Αθηναι*, 1984.

ΠΕΤΡΟΣ του Πελοποννησιου, *Ειρμολογιον των Καταβασιων, εν τη Βρεταννικα Τυπογραφια Καστρου, Γαλαταν*, 1825.

ΠΕΤΡΟΣ του Μπερεκετου, *Απαντα, τομος β, Βυζαντινη Ποταμηις* (editat de Χαραλαμπους Καρακατσανη), Αθηναι, 1996.

ΠΕΤΡΟΣ του Μπερεκετου, *Απαντα, τομος γ, Βυζαντινη Ποταμηις* (editat de Χαραλαμπους Καρακατσανη), Αθηναι, 1996.

ΠΕΤΡΟΣ Γ. Φιλανθίδου, Η Αθωνίας, τομος Α, Constantinopol, 1906.

ΠΕΤΡΟΣ Γ. Φιλανθίδου, Η Αθωνίας, τομος Β, Constantinopol, 1907.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ Φωκewς, *Αναστασιματαριον Νεον*, ἐν τῇ Βρεταννικῇ Τυπογραφίᾳ Ἰσάχ Δὲ Κάστρο Καὶ Υἱοί, Κωνσταντινουπολεως, 1832.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ Φωκewς, *Μουσικη Μελισσα*, τομος πρwtος – το ἄργον καὶ σύντομον Αναστασιμάταριον, ἐκ τῆς τοῦ Κάστρου Τυπογραφίᾳ, ἐν Γαλατα τῆς Κωνσταντινουπολεως, 1847.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Πρωτοφαλτου, *Δοξασταριον*, τομος πρwtος, ἐκ τῆς Πατριαρχικῆς Τυπογραφίᾳς, Κωνσταντινουπολει, 1840.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Πρωτοφαλτου, *Δοξασταριον*, τομος δευτερος, ἐκ τῆς Πατριαρχικῆς Τυπογραφίᾳς, Κωνσταντινουπολει, 1841.

ΣΤΕΦΑΝΟΥ Λαμπαδαριου, *Μουσικη κυψελη κατα την προφοραν καὶ το υφος τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγαλλῆς ἐκκλησιας*, τομος Α, Ἐκδοσεις βιβλιων βυζαντινῆς μουσικῆς “ὁ Μιχαηλ Ι. Πολυχρονιακῆς”, Νεαπολις Κρητῆς, 1883.

ΣΤΕΦΑΝΟΥ Λαμπαδαριου, *Μουσικη κυψελη κατα την προφοραν καὶ το υφος τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγαλλῆς ἐκκλησιας*, τομος Β, Ἐκδοσεις βιβλιων βυζαντινῆς μουσικῆς “ὁ Μιχαηλ Ι. Πολυχρονιακῆς”, Νεαπολις Κρητῆς, 1883.

ΣΤΕΦΑΝΟΥ Λαμπαδαριου, *Μουσικη κυψελη κατα την προφοραν καὶ το υφος τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγαλλῆς ἐκκλησιας*, τομος Γ, Ἐκδοσεις βιβλιων βυζαντινῆς μουσικῆς “ὁ Μιχαηλ Ι. Πολυχρονιακῆς”, Νεαπολις Κρητῆς, 1883.

* *Η Πανηγυρικη*, τομος Α, Βατοπαιδινη Μουσικη βιβλος, ἐκδοσις Ἱερας Μεγιστῆς Μονῆς Βατοπαιδίου, Ἁγιον Ὀρος, 1997.

1.2.2. Tipărituri muzicale românești

FILANTIDIS, Petru G, *Doxastarul*. Tomul I, Colecția „Buchet muzical athonit” vol. 8, Editura Evanghelismos, București, 2006.

MACARIE Ieromonahul, *Anastasimatar bisericesc*, Vienna, 1823.

MACARIE Ieromonahul, *Anastasimatarul* (prefața), Editura Bizantină și Fundația Stavropoleos, București, 2002.

MACARIE Ieromonahul, *Tomul întâiu al Antologiei* (ediție îngrijită de SERAFIM ieromonahul), Tipografia Sfintei Episkopi Buzău, 9 octombrie 1856.

MACARIE Ieromonahul, *Irmologhion sau Catavasieriu musicesc* (prefața), Viena, 1823.

MACARIE Ieromonahul, *Tomul al doilea al Antologiei*, Tipografia Sfintei Mitropoli, București, 1827.

PANN Anton, *Bazul teoretic și practic al muzicii bisericești*, Tipografia personală, București, 1846.

PANN Anton, *Noul Anastasimatar*, Tipografia personală, București, 1854.

PANN Anton, *Noul Anastasimatar* (ediția a II-a, prefațată de Dr. Constantin Secară), Editura Didahia Severin, Drobeta-Turnu Severin, 2014.

PANN Anton, *Noul Doxastar*, tomul 1, Tipografia personală, București, 1841.

PANN Anton, *Noul Doxastar*, tomul 2, Tipografia personală, București, 1843.

PANN Anton, *Noul Doxastar*, tomul 3, Tipografia personală, București, 1843.

PANN Anton, *Noul Doxastar, tomurile II și III. Triodul și Penticostarul* (ediția a II-a, prefațată de Dr. Constantin Secară), Editura Didahia Severin, Drobeta-Turnu Severin, 2014.

PANN Anton, *Prescurtare din Bazul muzicii bisericești și din Anastasimatar*, Tipografia personală, București, 1847.

SERAFIM Ieromonahul (ed.), *Anastasimatarul bisericesc*, Buzău, 1856.

SUCEVEANU, paharnicul Dimitrie, *Idiomelariu, adecă cântare pe singur glasul, unit cu Docsastarul* (partea întâi), Tipografia Sfintei Mănăstiri Neamț, 1856.

SUCEVEANU, paharnicul Dimitrie, *Idiomelariu, adecă cântare pe singur glasul, unit cu Docsastarul* (partea a doua), Tipografia Sfintei Mănăstiri Neamț, 1856.

SUCEVEANU, paharnicul Dimitrie, *Idiomelariu, adecă cântare pe singur glasul, unit cu Docsastarul* (partea a treia), Tipografia Sfintei Mănăstiri Neamț, 1857.

SUCEVEANU, paharnicul Dimitrie, *Idiomelar, care cuprinde cântările sărbătorilor din lunile septembrie-decembrie*, partea întâia, (ediția a II-a, translatarea și diortosirea textului, corectarea greșelilor de tipar și îngrijirea ediției, precum și întocmirea prefeței, de Arhid. Conf. Dr. Sebastian Barbu-Bucur), Editura Mănăstirii Sinaia, 1992.

SUCEVEANU, paharnicul Dimitrie, *Idiomelar, care cuprinde cântările sărbătorilor din lunile ianuarie-august*, partea a doua, (ediția a II-a, translatarea și diortosirea textului, corectarea greșelilor de tipar și îngrijirea ediției, de Arhid. Conf. Dr. Sebastian Barbu-Bucur), Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei TRINITAS, 1996.

SUCEVEANU, paharnicul Dimitrie, *Idiomelar, care cuprinde Triodul și Penticostarul*, partea a treia, (ediția a II-a, translatarea și diortosirea textului, corectarea greșelilor de tipar și îngrijirea ediției, de Arhid. Conf. Dr. Sebastian Barbu-Bucur), Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei TRINITAS, 1997.

SUCEVEANU, Dimitrie, *Idiomelar. Tomul I. Lunile: septembrie-decembrie*, (ediția a III-a, prefață de Prof. Dr. Nicolae Gheorghiu), Chilia „Buna-Vestire”, Schitul Sfântul Dimitrie-Lacu, Sfântul Munte Athos, 2011.

SUCEVEANU, Dimitrie, *Idiomelar. Tomul II. Lunile: ianuarie-august*, (ediția a III-a), Chilia „Buna-Vestire”, Schitul Sfântul Dimitrie-Lacu, Sfântul Munte Athos, 2012.

SUCEVEANU, Dimitrie, *Idiomelar. Tomul III. Triodul și Penticostarul*, (ediția a III-a), Chilia „Buna-Vestire”, Schitul Sfântul Dimitrie-Lacu, Sfântul Munte Athos, 2014.

SUCEVEANU, paharnicul Dimitrie, *Anastasimatariu bisericesc*, Tipografia Sfintei Mitropoli, Iași, 1848.

SUCEVEANU, Dimitrie, și ȘTEFĂNESCU, Lazăr, *Utrenierul cu slujbele sfinților din tot cursul anului. Triodul și Penticostarul*, Turnu Severin, 1898.

SUCEVEANU, Dimitrie, și ȘTEFĂNESCU, Lazăr, *Utrenierul cu slujbele sfinților mari din cursul anului. Triodul și Penticostarul*, Tipografia I. O. Niculescu, Turnu Severin, 1900.

II. Publicații, articole, conferințe

ANGHELOPOULOS, Ant. Lycourgos, *Importanța cercetării și metodei de predare a lui Simon Karas cu privire la semnalarea și inventarierea semnelor hironomice (interpretarea orală a tradiției scrise)*, Conferință susținută în cadrul Colocviului de muzicologie de la Delphi, 4-7 sept. 1986, traducere în limba română de Adrian Sârbu, Asociația Culturală „Byzantion”, Editura ARTES, Iași.

ANGHELOPOULOS, Ant. Lycourgos, *Vocile bizanțului*, Asociația Culturală „Byzantion”, Iași, 2011.

ARVANITIS, Ioannis, „The Heirmologion by Balasios the Priest. A Middle-point between Past and Present”, în *The Traditions of Orthodox Music. Proceedings of the First International Conference on Orthodox Church Music. University of Joensuu, Finland, 13–19 June 2005* (ed. Ivan Moody, Maria Takala-Roszczenko), seria *Publications of Orthodox Theology at the University of Joensuu* nr. 38, seria *Publications of the International Society for Orthodox Music* nr. 1, University of Joensuu & The International Society for Orthodox Church Music, 2007, pp. 235-264.

ΑΡΒΑΝΙΤΗ, Ιωαννου, „Ενδειξεις και αποδειξεις για την συντομη ερμηνεια του παλαιου στιχηραριου”, in *Θεωρία και Πράξη τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης. Τὰ Γένη και Εἶδη τῆς Βυζαντινῆς Ψαλτικῆς Μελοποιίας*, εκδίδει ο Γρ. Θ. Στάτης, Αθηνά, 2006, pp. 233-253.

ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΣ, Θωμά, „Μορφολογικές παρατηρήσεις στα δοξαστικά του Πετρου Πελοποννησιου κατά το νεο αργό στιχηραρικό είδος”, in *Θεωρία και Πράξη τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης. Τὰ Γένη και Εἶδη τῆς Βυζαντινῆς Ψαλτικῆς Μελοποιίας*, εκδίδει ο Γρ. Θ. Στάτης, Αθηνά, 2006, pp. 291-309.

BUCUR, Arhid. Sebastian-Barbu, *Mihalache Moldovlahul, compozitor de Muzică Bizantină și precursor al reformei chrisantice - sec. XVIII*, seria *Izvoare ale muzicii românești*, vol 12 A, Editura Muzicală, București, 2008.

CIOBANU, Gheorghe, „Anton Pann și „românirea” cântărilor bisericesti”, *BOR*, an LXXVIII.

CIOBANU, Gheorghe, „Anton Pann și melosul românesc” in Gheorghe Ciobanu, *Studii de muzicologie și bizantinologie*, vol. 3, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România, București, 1992, pp. 175-176.

CIOBANU, Gheorghe, „Le rapport entre le texte et la mélodie dans la musique psaltique roumaine” in Gheorghe Ciobanu, *Etudes de musique ancienne roumaine*, Editura Muzicală, București, 1984, pp. 175-181.

CIOBANU, Gheorghe, „Anton Pann și românirea cântărilor bisericesti. La aniversarea a 175 de ani de la nașterea sa”, in *Studii de etnomuzicologie și bizantinologie*, vol I, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1974, pp. 317-328.

CIOBANU, Gheorghe, „Vechimea genului cromatic in muzica bizantină”, in *Studii de etnomuzicologie și bizantinologie*, vol I, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1974, pp. 164-169.

CIOBANU, Gheorghe, „Raportul dintre text și melodie în muzica psaltică românească”, în *Studii de etnomuzicologie și bizantinologie*, vol I, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1974, pp. 257-262.

CIOBANU, Gheorghe, „Muzica bizantină”, în *Studii de etnomuzicologie și bizantinologie*, vol I, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1974, pp. 418-440.

CIOBANU, Gheorghe, „Istoricul clasificării modurilor”, în *Studii de etnomuzicologie și bizantinologie*, vol II, Editura Muzicală, București, 1979, pp. 136-163.

CIOBANU, Gheorghe, „Culegerea și publicarea folclorului muzical românesc”, în *Studii de etnomuzicologie și bizantinologie*, vol II, Editura Muzicală, București, 1979, pp. 230-264.

CIOBANU, Gheorghe, „Muzica bisericească la români”, în *Studii de etnomuzicologie și bizantinologie*, vol II, Editura Muzicală, București, 1979, pp. 329-401.

GHEORGHITĂ, Prof. Asoc. Dr. Nicolae, „Dyonisios Photeinos (Moraites) (b. 1777 - d. 10 Oct. 1821)”, in *Byzantine Chant between Constantinople and the Danubian Principalities*, Studies in Byzantine Musicology, Editura Sofia, Bucharest, 2010, pp. 83-86.

GHEORGHITĂ, Prof. Asoc. Dr. Nicolae, „Some Observations on the Structure of the *Nouthesia pros tous mathitas* by Chrysaphes the Younger from the Gr. MS no. 840 in the Library of the Romanian Academy”, in *Byzantine Chant between Constantinople and the Danubian Principalities*, Studies in Byzantine Musicology, Editura Sofia, Bucharest, 2010, pp. 171-190.

GHEORGHITĂ, Prof. Asoc. Dr. Nicolae, „The Anastasimatarion of Dionysios Photeinos (1777-1821)”, in *Byzantine Chant between Constantinople and the Danubian Principalities*, Studies in Byzantine Musicology, Editura Sofia, Bucharest, 2010, pp. 91-102.

GHEORGHITĂ, Prof. Dr. Nicolae, "Troparul către ucenici de Chrysaphes cel Nou în tradiția românească", în *Muzica*, serie nouă – anul XIV, nr. 4 (56) octombrie-decembrie 2003, rubrica "bizantinologie", pp. 110-123.

GIANNOPOULOS, Emannouil, "Tracing the sources of the enormous oeuvre of the famous ecclesiastical musician Petros the Peloponnesian (ca. 1735-1778)", in the INTERNATIONAL MUSICOLOGICAL CONFERENCE, *Musical Romania and the neighbouring cultures: traditions, influences, identities*, Iași, 4-7 July, 2013.

ΧΑΤΖΗΓΙΑΚΟΥΜΗΣ, Μανολης Κ. , *Χειρόγραφα εκκλησιαστικής μουσικής 1453-1820*, Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Ατena, 1980.

ΧΑΤΖΗΠΑΠΑ, Παυλου, „Μορφολογικά χαρακτηριστικά του στιχηραρικού γένους της φαλτικής μελοποιίας κατά την τελευταία περίοδο της μουσικής σημειογραφίας”, in *Θεωρία και Πράξη τής Ψαλτικής Τέχνης. Τὰ Γένη και Εἶδη τής Βυζαντινῆς Ψαλτικῆς Μελοποιίας*, εκδίδει ο Γρ. Θ. Στάτης, Αθηνά, 2006, pp. 359-396.

ΠΑΤΡΙΝΕΛΗΣ Χριστος, "Συμβολαί εις την ιστορίαν του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Α΄ Πρωτοψάλται, λαμπαδάριοι και δομέστικοι της Μεγάλης Εκκλησίας (1453-1821)", *Μνημοσύνη*, Β΄, 1969.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, Γεώργιος Ν., "Τό Σύντομο Ἀναστασιματάριο τοῦ Πέτρου Πελοποννησίου", in *Crossroads Conference Proceedings, School of Music Studies A.U.Th./I.M.S., International Musicological Conferece June 6-10 2011*, Thessaloniki, 2013, pp. 1055-1076.

MATEI, Pr. Dr., "Principii estetice și prozodice în gândirea muzicală a lui Anton Pann", în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă "Patriarhul Justinian"*, Editura Universității din București (Anul X) 2010, pp. 441-468.

MOISESCU, Titus, "Formulele melodice", în *PROLEGOMENE BIZANTINE, vol. II : Variante stilistice și de formă în muzica bizantină (Cântarea monodică bizantină pe*

teritoriul României), ediție îngrijită de Constantin Secară, Editura Muzicală, București, 2003, pp. 109-121.

MOISESCU, Titus, “Tradiția muzicii bizantine în ortodoxia românească”, în *PROLEGOMENE BIZANTINE, vol. II: Variante stilistice și de formă în muzica bizantină (Cântarea monodică bizantină pe teritoriul României)*, ediție îngrijită de Constantin Secară, Editura Muzicală, București, 2003, pp. 7-24.

MOISIL, Asist. Dr. Costin, *Reguli de sintaxă în muzica neo-bizantină: glasul I stihiraric*, (teză de master coordonată de Prof. dr. Dinu-Mihai Ciocan), Universitatea de Muzică din București, 2000, p. 9 (în manuscris).

MOISIL, Costin, „Schiță a unei metode de transcriere a cântărilor în stilul nou stihiraric, în *Studii și cercetări de istoria artei*, seria *Teatru, muzică, cinematografie*, serie nouă, vol. 3 (47), 2009, pp. 59-73.

MOISIL, Costin, *Geniu românesc vs. tradiție bizantină. Imaginea cântării bisericești în muzicologia românească*, Editura Muzicală, București, 2016.

MOISIL, Dr. Costin, “Adaptarea în limba română a stihirilor din Anastasimatar” în *Românirea cântărilor: un meșteșug și multe controverse. Studii de muzicologie bizantină*, Editura Muzicală, București, 2012, pp. 120-133.

MOISIL, Dr. Costin, “Anastasimatările în limba română tipărite în prima jumătate a secolului al XIX-lea: conținut, surse, autori” în *Românirea cântărilor: un meșteșug și multe controverse. Studii de muzicologie bizantină*, Editura Muzicală, București, 2012, pp. 70-95.

MOISIL, Dr. Costin, “Despre românire în prefețele lui Macarie Ieromonahul și Anton Pann” în *Românirea cântărilor: un meșteșug și multe controverse. Studii de muzicologie bizantină*, Editura Muzicală, București, 2012, pp. 48-69.

MOISIL, Dr. Costin, “Procesul de românire și adaptarea la muzicalitatea limbii” în *Românirea cântărilor: un meșteșug și multe controverse. Studii de muzicologie bizantină*, Editura Muzicală, București, 2012, pp. 150-158.

MOISIL, Dr. Costin, “Rolul lui Macarie Ieromonahul și al lui Anton Pann în adaptarea cântărilor în limba română. O cercetare istoriografică” în *Românirea cântărilor: un meșteșug și multe controverse. Studii de muzicologie bizantină*, Editura Muzicală, București, 2012, pp. 24-47.

MOISIL, Dr. Costin, “Versiunile românești ale Anastasimatarului lui Petros Lampdarios. Observații privind principiile de adaptare a muzicii” în *Românirea cântărilor: un meșteșug și multe controverse. Studii de muzicologie bizantină*, Editura Muzicală, București, 2012, pp. 96-119.

OPREA, Arhid. Lect. Univ. Dr. Gabriel Constantin, *Cântarea bizantină în Bucureștiul veacului al XIX-lea. Școli și reprezentanți*, Editura Muzicală, București, 2016.

PETRESCU, Ioan D., „Manuscrise psaltice din veacul al XVIII-lea”, în *Biserica Ortodoxă Română*, LII (1934), 3-4.

POPESCU-PASĂREA, Ion, *Muzica bisericească-orientală (psaltică)*, Tipografia cărților bisericești, București, 1928.

SADIE Stanley and TYRELL John, eds., „Petros Peloponnesios” by Dimitri Conomos, in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, rev. ed. London: Macmillan, 2001 (<http://www.liamasbridge.com/grove/Entries/S21475.htm>, 10.06.2014, ora 8.14);

SECARĂ, Dr. Constantin, „Elemente stilistice și de formă prezente în Irmologhionul lui Petros Lampadarios Peloponessiou (sic!)” în *Muzica bizantină, doxologie și înălțare spirituală*, Editura Muzicală, București, 2006, pp. 224-283.

SECARĂ, Dr. Constantin, „Muzica bizantină – tradiție și actualitate” în *Muzica bizantină, doxologie și înălțare spirituală*, Editura Muzicală, București, 2006, pp. 11-32.

SECARĂ, Dr. Constantin, „Particularități stilistice în opera muzicală originală a lui Anton Pann” în *Muzica bizantină, doxologie și înălțare spirituală*, Editura Muzicală, București, 2006, pp. 215-223.

ΣΤΑΘΗΣ, Γεωργιος Θ., „Πετρος Λαμπδαρσιος ο Πελοποννησιος ο απο Λακεδαιμονος. Η ζωή και το έργο του (†1778)”, εν *Λακωνικαι σπουδαι*, τομ. 7 (1983), εν Αθηναις, 1983, pp. 108-125.

STATHIS, Gregorios, „Les „Protographa” de la transcription dans la notation de la nouvelle methode”, în *Acta Musicae Byzantinae*, vol. 6 : *Le chant byzantin : état des recherches. Actes du colloque tenu du 12 au 15 décembre 1996 à l'Abbaye de Royaumont* (decembrie 2003), pp. 8-13.

STATHIS, Gregorios, “The « abridgements » of byzantine și postbyzantine compositions”, articol extras în format pdf., pp. 16-38 editat în revista *Cahiers de l'Institut de Moyen-Âge Grec e Latin*, <http://cimagl.saxo.ku.dk/download/44/44Stathis16-38.pdf>.

STATHIS, Gregorios Th., “An Analysis of the Sticheron Τοῦ ἡλίου κρύψαντα by Germanos, Bishop of New Patras [The Old ‘Synoptic’ and the New ‘Analytical’ Method of Byzantine Notation]”, în *Studies in Eastern Chant*, vol. IV (ed. Miloš Velimirović), 1979.

STRUNK, Oliver: “Melody Construction in Byzantine Chant” in *Essays on Music in the Byzantine World*, New York: Norton, 1977.

STRUNK, Oliver: *Essays on Music in the Byzantine World*, ed. K. Levy, New York, 1974.

ȚEPOSU, Arhiereu Ghenadie, *Albina muzikală* (prefața), Tipografia Toma Teodosiu, București, 1875.

TROELSGARD, Christian: “The Repertories of Model Melodies (Automela) in Byzantine Musical Manuscripts” in *Acta Musicae Byzantinae*, VI (2003).

VASILE, Vasile, *Istoria muzicii bizantine și evoluția ei în spiritualitatea românească*, vol. II, Editura Interprint SRL, București, 1997.

YAMEOS, Iacob, *Principalele aspecte ale istoriei muzicii bisericești*, traducere de ierom. Luca Mirea, Ediutra Reîntregirea, Alba Iulia, 2010.

III. Dicționare, teoreticoane, tratate, cataloage, cursuri universitare, disertații, teze de licență și doctorat, studii, referate, lucrări de sinteză

ALEXANDRESCU, Dragoș, *Curs de teoria muzicii pentru învățământul muzical superior (uz intern)*, vol. I, Conservatorul de Muzică “Ciprian Porumbescu”, București, 1979.

ALEXANDRESCU, Dragoș, *Curs de teoria muzicii pentru învățământul muzical superior (pentru uzul studenților)*, vol. II, Conservatorul de Muzică “Ciprian Porumbescu”, București, 1981.

BARBU-BUCUR, Sebastian, *Lexicon pentru cursurile de paleografie muzicală bizantină, muzică psaltică, tipic, liturgică, innografie*, Ed. Academiei de Muzică, București 1992.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Κ. Βασιλείου, *Το Νεο Αργό Στιχηραρικο Ειδος Μελοποιίας του 18-ου Αιώνα*, Θεσσαλονίκη, 2008.

BRANIȘTE, Pr. Prof. Dr. Ene și BRANIȘTE, Prof. Ecaterina, *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase*, Editura diecezană Caransebeș, 2001.

BUCUR, Sebastian-Barbu, „Bibliografia tipăriturilor psaltice românești (I)”, în *Teologie și Viață*, Serie Nouă, IV (LXX) (1994), nr. 9-10, Iași, pp. 52-70.

BUCUR, Sebastian-Barbu, „Bibliografia tipăriturilor psaltice românești (II)”, în *Teologie și Viață*, Serie Nouă, V (LXXI) (1995), nr. 7-9, Iași, pp. 68-94.

BUCUR, Sebastian-Barbu, *Dicționar de termeni muzicali*, București, 1984.

BUCUR, Sebastian-Barbu, *Paleografie muzicală bizantină* (curs), Universitatea de Muzică din București, 1999.

BUGHICI, Dumitru, *Dicționar de forme și genuri muzicale*, Editura Muzicală, București, 1978.

CHRISANTHOS of Madytos, *Great Theory of Music*, translated by Katy Romanou, The Axion estin foundation, New Rochelle, New York, 2010.

ΔΑΒΕΡΟΣ, ιεροψάλτης-φιλόλογος Γεώργιος, *Πετρος Πελοποννησιος και δερβισηδες μια πιο αντικειμενικη θεωρηση*, (studiu nepublicat, în format pdf.).

GHEORGHÎĂ, Nicolae, "Cele trei notații muzicale ale secolului al 18-lea" (studiu în format electronic).

GHEORGHÎĂ, Prof. Asoc. Dr. Nicolae, *Chinonicul duminical în perioada post bizantină (1453-1821). Liturgică și muzică*, Editura muzicală, București, 2007 (teză de doctorat, coordonată de Arhid. Prof. Univ. Dr. Sebastian Barbu-Bucur).

GHEORGHÎĂ, Prof. Asoc. Dr. Nicolae, *Muzica bizantină (curs)*, Universitatea Națională de Muzică din București, 2008 (doc. în format pdf.).

GHEORGHÎĂ, Nicolae, Macarie Ieromonahul (viața și opera), teză de master coordonată de Arhid. Prof. Univ. Dr. Sebastian Barbu-Bucur, Universitatea Națională de Muzică București, 1997 (document în format electronic).

GIULEANU, Victor, *Melodica bizantină*, Editura Muzicală, București, 1981.

GIULEANU, Victor, *Principii fundamentale în teoria muzicii*, Editura Muzicală, București, 1975.

GIULEANU, Dr. Victor, *Tratat de teoria muzicii*, Editura Muzicală, București, 1986.

Χρισαντος ΠΡΟΥΣΙΣ, *Θεωρητικον μεγα της μουσικης*, tipografia Michele Weis, Trieste, 1832.

IONAȘCU, Pr. Lect. Dr. Stelian, *Teoria muzicii psaltice (pentru seminariile teologice și școlile de cântăreți)*, Editura Sofia, București, 2006.

IONESCU, Gheorghe C., *Lexicon al celor care s-au ocupat de muzica bizantină pe teritoriul României*, ed. Diogene, București, 1994.

IONESCU, Gheorghe C., *Muzica bizantină în România. Dicționar cronologic*, ed. Sagittarius, București, 2003.

ΚΑΡΑΜΑΛΛΙΣ, Χρισαντος Μαδυτος, *Εισαγωγῆεις θεωρητικόν και πρακτικόν τῆς εκκλησιαστικῆς μουσικῆς*, Paris, 1821.

ΚΑΡΑΜΑΛΛΙΣ, Χρισαντος Μαδυτος, *Θεωρητικόν μέγα τῆς μουσικῆς*, Trieste, 1832.

ΚΑΡΑΣ, Σιμων, *Μέθοδος τῆς Ἑλληνικῆς Μουσικῆς*, Θεωρητικόν, vol. I, Atena, 1982.

ΚΑΡΑΣ, Σιμων, *Μέθοδος τῆς Ἑλληνικῆς Μουσικῆς*, Θεωρητικόν, vol. II, Atena, 1982.

KONSTANTINOU, N. Iorgos, *Teoria și practica muzicii bisericești*, vol. I, tradus de Adrian Sârbu sub îndrumarea Prof. Univ. Dr. Maria Alexandru, Asociația Culturală „Byzantion”, Iași, 2010.

LUNGU, Prof. Nicolae, COSTEA, Pr. Prof, Grigore și CROITORU, Prof. I, *Gramatica muzicii psaltice*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1951.

MACARIE Ieromonahul, *Opere I. Teoreticon*, ed. îngrijită, cu un studiu introductiv și transliterare de Titus Moisescu, Ed. Academiei RSR, București, 1976.

MACARIE Ieromonahul, *Teoreticon sau privire cuprinzătoare a meșteșugului muzichiei bisericești după așezământul sistemii cei noi*, Viena, 1823.

MATEI, Pr. Dr. Zaharia, *Profesorul, protopsaltul și compozitorul Anton Pann (1797-1854)* - teză de doctorat, Editura Basilica, București, 2014.

MIPMIPOΓΛΟΥ, Βλαδ., *Νεωτερα στοιχεία περι των εχσεων του Πετρου Πελοποννησιου με τους δερβισσας*, (studiu în format pdf.).

MOISESCU, Titus, „Bibliografia muzicii vechi bizantine în România”, în *PROLEGOMENE BIZANTINE, vol. I: Muzica bizantină în manuscrise și carte veche românească*, Editura Muzicală, București, 1985, pp. 206-224.

MOLDOVEANU, Diac. Asist. Nicu, *Izvoare ale cântării psaltice în Biserica Ortodoxă Română (teză de doctorat)*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1974.

MOLDOVEANU, Pr. Prof. Dr. Nicu, “Index general al studiilor, articolelor, recenziilor, compozițiilor, prelucrărilor și armonizărilor de muzică bisericească din revistele Patriarhiei Române”, în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă*, 2006, București, pp. 271-365.

MOLDOVEANU, Pr. Prof. Dr. Nicu, „Mic dicționar de termeni muzicali bisericești (vechi-, medii-, neo-bizantini și psaltici moderni)”, extras din *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă*, Universitatea București.

MOLDOVEANU, Pr. Prof. Dr. Nicu, NECULA, Pr. Prof. Dr. Nicolae ș.a., *Dicționar de muzică bisericească românească*, Basilica, București, 2013.

NANU, Diac. Drd. Virgil Ioan, *Cântări la Taina Sfântului Maslu. Studiu liturgic și muzical* (compoziție), Facultatea de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian”, București, 2008 (disertație de master, coordonată de Pr. Lect. Dr. Stelian Ionașcu).

NANU, Diac. Drd. Virgil Ioan, *Exapostilariile. Studiu liturgic și muzical*, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian”, București, 2008 (disertație de master, coordonată de Pr. Prof. Dr. Nicu Moldoveanu).

NANU, Diac. Drd. Virgil Ioan, *Slujba Sfântului Mucenic Fanurie* (compoziție), Universitatea Națională de Muzică București, 2006 (teză de licență, coordonată de Arhid. Lect. Dr. Gabriel Constantin Oprea).

NIKOLAKOPOULOS, Konstantin, *Imnografia ortodoxă la început și astăzi. Dicționar de termeni liturgici și imnologici*, traducere de Diac. Alexandru Ioniță, Editura Basilica, București, 2015.

OPREA, Arhid. Lect. Dr. Gabriel Constantin, *Cultura muzicală de tradiție bizantină în secolul al XIX-lea*, Universitatea Națională de Muzică București, 2008 (teză de doctorat, coordonată de Arhid. Prof. Univ. Dr. Sebastina Barbu-Bucur).

PANN, Anton, *Bazul teoretik și praktik al muzicii bisericesti*, tipografia personală, București, 1846.

PANȚIRU, Grigore, *Notația și ehurile muzicii bizantine*, Editura muzicală a uniunii compozitorilor, București, 1971.

POPESCU-PASĂREA, Ion, *Principii de muzică bisericească-orientală (psaltică)*, Tipografia cărților bisericești, București, 1928.

SANDU-DEDIU, Lector Univ. Dr. Valentina, *Studii de stilistică și retorică muzicală* (curs), Universitatea de Muzică din București, 1999.

SAVA, Pr. Viorel, „Muzica bisericească”, în volumul *Ostenitori și rodire în ogrorul Teologiei Practice (ghid bibliografic)*, Editura Erola, Iași, 2003, pp. 357-375.

SAVA, Iosif și VARTOLOMEI, Luminița, *Dicționar de muzică*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1979.

SERAFIM Ieromonahul, *Teoretikon*, Tipografia Sfintei Episcopii Buzău, 1856.

STANCIU, Pr. Prof. Dr. Vasile, “Bibliografie selectivă de muzicologie bizantină”, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai Theologia Orthodoxa, Cluj-Napoca*, 1999, nr. 1-2, pp. 151-175.

SUCEVEANU, paharnicul Dimitrie, *Teoreticon sau privire cuprinzătoare a Meșteșugului Musikiei Bisericești, după așăzământul Sistimii cei noaă*, Tipografia Sfintei Mitropoli, Iași, 1848.

ȘIRLI, Adriana, *Repertoriul tematic al manuscriselor muzicale bizantine și post-bizantine (secolele XIV-XIX). Anastasimatarul*, Editura Muzicală, București, 1986.

ȘTEFAN, arhid. Răzvan-Constantin, *Stihirile dogmatice anastasime ale vecerniei sâmbetelor octoihului. Izvoarele liturgice și tradiția muzicală (din secolul al XI-lea până în prima jumătate a secolului al XIX-lea)* - teză de doctorat, Editura Basilica, București, 2014.

TEODORESCU-CIOCĂNEA, Prof. Dr. Livia, *Tratat de forme și analize muzicale*, ediție revizuită, Editura Grafoart, București, 2014.

ZAPAKOBITHΣ, Δρ. K.X., *Ένας Πελοποννησιος Δερβίσης*, 1.02.2003 (studiu în format pdf.).

IV. Immografie, liturgică, teologie liturgică, teologia muzicii, teologie biblică, patrologie, bizantinologie

BRANIȘTE, Pr. Prof. Dr. Ene, NIȚOIU, Arhim. Prof. Ghenadie și NEDA, Pr. Prof. Gheorghe, *Liturgica teoretică. Manual pentru seminariile teologice*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1978.

RUNCIMAN, Steven, *Ultima Renaștere bizantină*, Colecția “Byzantium”, Editura Nemira, 2016.

SFÂNTUL VASILE cel Mare, *Scrieri (partea întâia). Omilii la Hexaemeron. Omilii la Psalmi. Omilii și cuvântări*, Colecția „Părinți și scriitori bisericești”, vol. 17, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986.

VINTILESCU, Petre, *Poezia innografică din cărțile de ritual și cântarea bisericească*, Editura “Pace”, București, 1937.

WELLESZ, Egon, *A History of Byzantine Music and Hymnography*, second edition revised and enlarged, Clarendon Press, Oxford, 1961.

* MINEI pe luna Ianuarie, ediția a III-a, Tipografia din Sf. Monastire Cernica, 1926.

* MINEIUL LUNEI APRILIE, ediția a III-a, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1929.

* MINEIUL LUNEI AUGUST, ediția a III-a, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1929.

* MINEIUL LUNEI FEVRUARIE, ediția a III-a, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1929.

* MINEIUL PE FEBRUARIE, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2014.

* MINEIUL PE FEBRUARIE, Sfânta Episcopie a Râmnicului, tipografia episcopiei, 1779.

* MINEIUL LUNEI LUI FEBRUARIE, Tipografia “Cărților Bisericesci”, București, 1893.

* MINEIUL LUNEI IULIE, ediția a III-a, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1928.

* MINEIUL LUNEI IUNIE, ediția a III-a, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1927.

* MINEIUL LUNEI LUI MARTIE, ediția a III-a, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1930.

* MINEIUL LUNEI MAI, ediția a III-a, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1928.

- * MINEIUL LUNEI NOEMVRIE, ediția a III-a, Tipografia Cărilor Bisericești, București, 1927.
- * MINEIUL LUNEI OCTOMVRIE, ediția a III-a, Tipografia Cărilor Bisericești, București, 1929.
- * MINEIUL PE DECEMBRIE, ediția a VI-a, EIBMBOR, București, 1991.
- * MINEIUL SEPTEMBRIE, ediția a V-a, EIBMBOR, București, 1984.
- * OCTOIH, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1912.
- * OCTOIH MARE, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2003.
- * PENTICOSTAR, ediția a VI-a, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1973.
- * TRIOD, ediția a VIII-a, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1986.

V. *Surse electronice*

<http://dexonline.ro/> , ultima accesare: 18.05.2016, ora 14.12.

<http://en.wikipedia.org/wiki/Peshrev> , ultima accesare: 12.05.2016, ora 19.17.

https://ro.wikipedia.org/wiki/Analiz%C4%83_muzical%C4%83 (definiție preluată din *Harvard Dictionary of Music*, ediția a 4-a, 2003), ultima accesare: 24.05.2016, ora 13.05.

<http://glt.goarch.org/> , ultima accesare: 22.05.2016, ora 22.47.

http://www.christopherklitou.com/liturgical_services_greek.htm, ultima accesare: 22.05.2016, ora 22.10.

<http://www.ec-patr.net/en/history/petros-lambadarios.htm> (Situl Patriarhiei Ecumenice), ultima accesare: 12.05.2016, ora 19.07.

<https://en.wikipedia.org/wiki/Idiomelon>, ultima accesare: 5.06.2016, ora 22.03;

<https://en.wikipedia.org/wiki/Sticheron>, ultima accesare: 7.06.2016, ora 5.01;

<https://en.wikipedia.org/wiki/Menologium>, ultima accesare: 5.06.2016, ora 22.45;

<http://www.igl.ku.dk/MMB/>, ultima accesare: 21.06.2016, ora 02.57;

<https://dexonline.ro/definitie-dtm/analiza>, ultima accesare: 21.06.2016, ora 01.03;

<http://www.stanthonysmonastery.org/music/ByzOrthography.pdf>, ultima accesare: 26.06.2016, ora 17.59;

<https://drive.google.com/file/d/0B1SVaU8kE1bUT2RPRjd0NINVa2M/view?pref=2&pli=1>, ultima accesare: 26.06.2016, ora 18.02;

<http://www.stanthonysmonastery.org/music/Formula.html>, ultima accesare: 26.06.2016, ora 18.32;

<http://www.stanthonysmonastery.org/music/Workshop.pdf>, ultima accesare: 26.06.2016, ora 18.59;

TROELSGARD, Cristian, *A List of Sticheron Call-Numbers of the „Standard Abridged Version of the Sticherarion. Part. I (The Cycle of the Twelve Months)*, <http://www.igl.ku.dk/MMB/STANDARD.pdf>, ultima accesare: 8.06.2016, ora 16.05;